

Publicēts "Daugavas Vanagos", 18. nov., 1948. g.

VIENOTU TAUTU – DALĪTU VARU

Latvijas valsts atjaunošanas tiesību
pamata principi cīnītāja skatījumā

HUGO VĪTOLS

Ar trauksmainām bažām, sakostiem zobiem, dienu no dienas, mēs gaidām atskanam dievišķās Aizredzes balsi, kas aicinās mūs atsaukties savā un kritušo vārdā.

Tā būs liela un briesmīga stunda. Zeme tad, pravieša vārdiem runājot, sprāgdama sprāgs, zeme plīsdama plīsīs, zeme trīcēdama trīcēs. Zeme streipuļos kā noreibis vīrs un šūposies kā šūpoles...

Tā būs stunda, kad brīvie vīri visā pasaulē celsies, kurš, lai savu pavardu, savu zemi, savu brīvību aizstāvētu, kurš, lai savu pavardu, savu zemi, savu brīvību atgūtu.

Visu rūgto vilšanos, pazemojumus un pārestības pārvarīgi aizmirsuši, savus lepnos spārnus tad atkal izpletīs Daugavas Vanagi.

Tā būs liela un briesmīga stunda, jo ievadīs briesmīgāko cīņu, kāda jebkad pieredzēta kopš zeme griežas ap savu asi.

Bet tā būs arī lielākā stunda – priekšskrējēja stunda brīvajai pasaulei, brīvajai Latvijai.

Latvija tad celsies, celsies no baigas verdzības, baiga materiāla un garīga posta, baigiem gruvešiem.

Un tās pašas rokas, kas to atbrīvos, tās pašas rokas to atjaunos: brīvu, skaistu, cēlu; brīvāku, skaistāku, cēlāku kāda tā jebkad ir bijusi.

Lai svētītas jau tagad šīs rokas, lai svētīti visi uzticīgie, jo tiem būs ļauts pieredzēt vislielāko brīnumu: brīnumu kā brīnums īstenojas. Īstenojas ar paša gribu, izturību un cīņu.

Tā būs izšķirīga un liktenīga stunda, kad katram īsi un skarbi vaicās: par vai pret? Jā vai nē?! Tā būs stunda, kad piesardzīgs "varbūt" un izvairīgs "bet" būs nodevībai rada. Kas nebūs ar mums, būs pret mums. Jo tai dienā sāksies kauja uz dzīvību un nāvi starp divi pasaulēm, no kurām tikai vienai būs palikt un otrai zust.

Bet, lai cik skaudra, lai cik briesmīga šī cīņa būtu, arī tā reiz beigsies. Tā beigsies un nāks laiks, kad kaujas ierocis būs jāapmaina pret likuma grāmatu, arklu un kapli.

Nāks laiks, kad latvju nācija savu 1918. gada 18. novembrī pasludināto neatkarību būs atguvusi, un smago ciešanu rūgtajā pieredzē gūtās atziņas ielīks savas atjaunotās valsts satversmīgos pamatos.

Viena no šīm atziņām ir tā, ka nākamās satversmes jautājums nav tikai profesionālo politiķu, bet gan visas tautas un sevišķi tās cīnītāja avangarda kopēja lieta. Jo no tā, kā mūsu valsts politiski būs organizēta, būs atkarīgs, vai uzvarējusī tauta uzvarēs vai zaudēs mieru, pašķirs vai aizcirtīs sev labklājības un brīvas attīstības ceļu.

Nekas tādēļ nav likumīgāks kā, šais dienās, kur mēs, paceltu galvu, atceramies latvju nācijas un valsts trīsdesmito dzimšanas dienu, piedomāt arī pie šīs problēmas.

Sevišķi tāpēc, ka nākošajam cīnītājam skaidri jāzina, kas notiks ar viņa izcīnītās uzvaras augļiem, jāzina, kāda izskatīsies nākamā, viņa paša asinīm, kauliem un miesu izpirktās Latvijas neatkarības satversmīgā ēka, kurā tam būs dzīvot. Jo skaidrāka viņa nākotnes vīzija šai ziņā būs, jo vēzīgāks būs viņa spars, jo kvēlāks viņa gars, jo drošāka roka.

Daži profesionālie politiķi gan iebildīs: kam par to tagad domāt? Šis jautājums taču nav akūts? Nāks laiks, nāks padoms. Tagad ir svarīgi uzturēt spēkā un domāt tikai par veco satversmi.

Vai varam tam piekrist? Nē. 1922. gada satversmes likumam Latvijas neatkarību neatjaunot. To cīņā veiks vienīgi cīnītājs, kurš būs jo paļāvīgāks un neatlaidīgāks, jo atbrīvojamās Latvijas nākamā satversme iezīmēsies gaišākām, skaidrākām kontūrām, jo vairāk tā būs pietuvojusies tautas un cilvēka brīvības ideālam.

Tāpēc mums par šo jautājumu jādomā jau tagad, jāapsver iespējamie pro un contra, jāvērtē, jāparedz, izejot no viedokļa, ka skaidri principi skaidri izsakāmi, vairoties necaurredzamas miglainības, kurā mēģina slēpties tikai tumši nolūki.

Ka vecā, 1922. gada satversme vairs nevienu nespētu apmierināt, spiesti atzīt arī tie, kas to izmanto vai cer izmantot savos šauri personiskos, patīgos nolūkos.

Bet kamēr nulle minētie politiķi domā tikai par sīkām retušām, neko pamatos grozīt negribēdami, mēs ieceram kapitālu pārkārtojumu tautas kopības drošākai sargāšanai un individuālās brīvības garantēšanai.

Mēs zinām, ko gribam un zinām, kā negribam.

Mēs **gribam** Latvijas 1918. g. 18. novembrī pasludināto neatkarību. Mēs **negribam** nelaimīgās mūsu siržu un prātus šķēlējas un nācijas neatkarību un labklājību apdraudētājas 1922. gada satversmes. Tāpēc mums jādomā jau šodien – kamēr vēl pieturas pašreizējais traulsais nemierīgais miers – par jaunu satversmi, par jaunās satversmes izveidošanas pamata principiem. Kauju troksnī tam atliks maz laika.

Lai vēl atzīmējam, ka jautājums par to, vai patlaban 1922. gada satversme vēl ir vai vairs nav spēkā, mūsu pārdomām nerada nekādus šķēršļus, tas nav prejudiciāls. Par jauno, vēlamo satversmi un tās principiem, mēs varam runāt kā vienā tā otrā gadījumā. Jautājumu par 1922. gada satversmes spēkā esību vai neesību tāpēc mierīgi varam šobrīd nolikt ad acta, ko tad arī darām, pārejot pie mūsu temata.

* * *

Kāds liels Amerikas Savienoto Valstu prezidents reiz teicis, ka viņam nav nekādas cieņas pret vīru, kas šodien nav gudrāks nekā tas vakar bijis.

Tā domājam arī mēs, cenzdamies pēc iespējas mazāk aizmirst un pēc iespējas vairāk mācīties. Un no kā gan cilvēks visvairāk mācās, ja ne tieši no pieredzes.

No rūgtās pieredzes tad nu esam mācījušies atšifrēt kādu vienkāršu, aksiomai līdzīgu patiesību, proti, ka

VARA NEAPSTĀJAS, ka VARU VAR TIKAI APSTĀDINĀT.

Šī patiesība bijusi spēkā visos laikos tikpat labi starptautiskās kā valsts iekšējās attieksmēs.

No teiktā izriet vispirms, ka mums, Latvijas neatkarības izcīnīšanai jāsabiedrojas ar tiem, kas gatavi radīt stipro koalīciju, kas apstādīnās cilvēces un mūsu ienaidnieku varu ar varu.

No teiktā arī izriet, ka mums savas valsts iekārtu jāizveido tā, lai arī te vara apstādīnātu varu, lai trīs valsts varas nepieciešamās un pietiekamās varas apgaitas, likumdevēja, īstenotāja un tiesas vara, cita citu apstādīnātu uz likumīgām, satversmē paredzētām, nepārkāpjāmām robežām.

Katrā labi organizētā, stabilā valstī, valstī, kur tiek respektēta cilvēce, tauta un cilvēks, šīm trim apgaitām jābūt šķirtām, jābūt šķirtām ne vien tīri formāli, “uz papīra” vien, bet būtiski. Jo tikai tad varas nepieciešamā pielietošana nepārvērtīsies varas nelietā izmantošanā, tikai tad vara nepārvērtīsies varmācībā.

Aristotelis jau teicis, ka “valsts nav nekas cits kā līdzīgu būtņu sabiedrība, kas meklē kopā laimīgu un vieglu dzīvi.”

Valsts tātad nav nekas pārdabisks, valsts ir cilvēku sabiedrība. Bet katrai cilvēku sabiedrībai nepieciešama vadība, nepieciešami kopēji mērķi, ko var sasniegt vienīgi pareizas attieksme starp vadītājiem un vadāmiem nodibinot. Pie kam nevienam mirkli nedrīkst izlaist no vēra, ka tikpat labi valsts varas subjekti kā valsts varas objekti ir tikai cilvēki. Cilvēki ir tie, kas vada, cilvēki ir tie, kas seko. Kā vieniem tā otriem piemīt cilvēcīgas vājības, un viena no šīm pamata vājībām ir tā, ka cilvēks allaž tiecas savas varas robežas nemitīgi paplašināt līdz kāda cita vara viņu apstādina.

Šo iedzimto netikumu prātā paturot, valsts varas orgāni izkārtojami tā, lai neviens no tiem nespētu pārvērsties par vienīgo valsts varas nesēju. Jo pretējā gadījumā šo orgānu pārstāvētāji, savai iedzimtai varkārei sekojot, aizmirst, ka valdība ir priekš tautas, ne tauta priekš valdības.

Apvienoto Nāciju sociālo, humanitāro un kultūras jautājumu komisija savā cilvēku tiesību metā, starp citu, noteic, ka “Katram indivīdam ir tiesība uz dzīvi, uz brīvību un savas personas drošību.”

Visos līdz šim pazīstamajos jaunākos starptautisko tiesību kodifikācijas mēģinājumos, zīmējoties uz nāciju tiesībām, atradīsim aptuveni to pašu formulējumu, proti, ka katrai nācijai ir tiesība uz dzīvi, uz neatkarību – kas nav nekas cits kā nācijas ārējā brīvība – un drošību.

Pietiktu radīt tādu stāvokli, kur cilvēkam patiesi būtu nodrošināta tiesība uz dzīvi, uz brīvību un savas personas drošību, ka līdz ar to būtu garantētas arī visu nāciju tiesības uz to pašu, jo cilvēku brīvība ietver sevī arī brīvību dzīvot savas tautas vidū, patstāvīgā valstī, runāt savā mātes valodā, apkopt savu mirušo kapus un izveidot tādu politisku satversmi, kas visvairāk atbilst viņas ģēnijam.

Lai nu būtu kā būdams, viens ir skaidrs: valdība ir priekš tautas, ne otrādi.

Un šo svarīgo atziņu, lūk, jo bieži aizmirst tie profesionālie politiķi, kas panākuši visu treju valsts varas apgaitu koncentrēšanu vienā apgaitā, vienalga vai to pārstāv viens cilvēks vai simts cilvēku, vienalga vai varas uzurpācija notikusi par labu valsts galvai vai parlamentam.

* * *

No nulle sacītā izriet, ka politikas galvenais uzdevums – saprotot ar šo vārdu valsts pārvaldīšanas zinātne un māksla – būtu saglabāt cilvēka brīvību. Bet te tūdaļ pilātiski var vaicāt: kas ir brīvība?

Jau prezidents Linkolns teica:

“Mēs visi sludinām, ka stāvam par brīvību, bet lietojot vienu un to pašu vārdu, mēs nedomājam vienu un to pašu lietu. Citam šis vārds nozīmē brīvu izrīcību ar sevi un sava darba augļiem, citam – iespēju darīt ar otru cilvēku un ar tā darba augļiem to, kas viņam tīk. Tās tomēr divi dažādas, neapvienojamas lietas, kas saucas vienā un tai pašā vārdā... Gans padzen vilku no avs rīkles, par ko avs tam pateicas kā atbrīvotājam, kamēr vilks to pašu izrīcību izbrēc par brīvības iznīcināšanu, it īpaši, ja avs ir melna. Skaidrs, ka avs un vilks nav vienojušies par brīvības vārda definīciju...”

Un to, ko Linkolns teica pirms 84 gadiem, pasludinot, ka Amerikas savienotām valstīm nepieciešama laba brīvības definīcija, to varam teikt arī šodien.

Atliek tikai pieminēt Padomju savienību, lai saprastu, cik nežēlīgi šis vārds vēl šodien tiek nelietīgi valkāts.

Mūsu uzdevums šeit tad nu būtu atrast adekvāto politiskās brīvības definīciju un pēc tam pakavēties pie tiem valsts tiesiskiem principiem, kas šo brīvību nodrošina.

Abos gadījumos mums nāksies griezties pie franču labieša Šarla Lui de Sekondā, Bredes un Monteskjē barona (Charles Louis de Secondant, Baron de la Brede et de Montesquieu) pasaules slavenā darba PAR LIKUMU GARU, kas tika laists klajā tieši pirms divi simti gadiem un izšķirīgi ietekmēja tikpat labi Lielo franču revolūciju kā Amerikas Savienoto Valstu satversmi.

Monteskjē raksta:

“Politiskā brīvība pilsonī ir tas gara miers, kas rodas no pārliecības, ka katram ir (sava) drošība, un, lai mums šī brīvība būtu, ir nepieciešams, lai valdība būtu tāda, ka nevienam pilsonim nevajadzētu baidīties cita pilsoņa.”

Labākas, adekvātākas definīcijas politiskai brīvībai būs grūti atrast. Patiesi, tur, kur kādam pilsonim jābaidās cita, sev līdzīga, vai valdības aparātā iesaistītā, par politisku brīvību mēs vairs nevaram runāt.

Šādu brīvību var sastapt tikai tur, kur valdītājiem nav iespējams savu varu nelieti izmantot, kur visas trīs varas apgaitas nav apvienotas vienās rokās.

Uzklausīsim Monteskjē viedos vārdus:

“Ja tai pat personā vai tai pašā maģistrātu kopā likumdevēja vara apvienota ar īstenotāju varu, (tad) nav brīvības, jo var pacelties bažas, ka tas pat valdnieks, vai tas pat senāts neizdod tirāniskus likumus, lai tos tirāniski īstenotu.

Nav nekādas brīvības arī tur, kur tiesāšanas vara nav atšķirta no likumdevējas varas un īstenotājas. Ja tā būtu apvienota ar likumdevēju varu, vara par pilsoņu dzīvību un brīvību būtu patvaļīga: jo tiesnesis tad būtu likumdevējs. Ja tā būtu apvienota ar īstenotāju varu, tiesnesim varētu būt apspiedēja spēks.

Viss būt zaudēts, ja tas pats cilvēks, vai tā pati ievērojamo, vai labiešu vai tautas kopa iedzīvinātu šīs trīs varas: varu izdot likumus, varu īstenot publiskos lēmumus un varu tiesāt noziegumus un ķildas starp privātpersonām.”

Rezumēsim, - politiskā brīvība iespējama tikai tur, kur, moderno terminoloģiju lietojot, parlaments, valdība un tiesa ir cita no citas neatkarīga, tur, kur katra savā tieksmē paplašināt savu varas apjomu, nenovēršami atduras uz divi pārējo varu tiesībām.

Šo domu visā pilnībā pārņēmuši arī Amerikas Savienoto Valstu satversmes autori.

Tā Aleksandrs Hamiltons, “konvencijas briljantais ģēnijs,” kas šo satversmi parakstīja Ņujorkas štata vārdā, pirms vairāk kā 150 gadiem rakstīja:

“Visu, likumdevējas, īstenotājas un tiesas varas sakopošana vienās rokās, vienalga vai tās (pieder) vienam, daži vai daudziem, vienalga vai tā mantota, pašiegūta vai (dota) vēlēšanās, var tikt apzīmēta par tirānijas īsto definīciju.”

Tomass Džefersons, trešais Amerikas Savienoto Valstu prezidents, savās *Notes on the State of Virginia* pasvītro to pašu, zīmējoties tieši uz parlamentu. Ja likumdevēja, īstenotāja un tiesas vara atrodas parlamentāriešu rokās, tad arī tā “ir īsteni despotiskas valdības definīcija” (*is precisely the definition of despotic government*):

“(Tirānija) nekļūst vieglāka, ja šīs varas tiek iedzīvinātas no vairākām un ne no vienas rokas. Simts septiņdesmit šādu despotu būtu droši tikpat lieli apspiedēji kā viens... Vēlēta despotija nav valdība, par ko esam cīnījušies; bet gan tādu (valdību), kas balstīta ne vien uz brīvajiem principiem, bet kurā valdības varas būtu tā sadalītas un izsvartas starp maģistratūras kopām, lai neviena nespētu pārkāpt savas likumīgās robežas, bez kā to iedarbīgi nekontrolētu un neierobežotu pārējās.”

Šeit tik skaidri un noteikti formulētā valsts varas apgaitu šķiršanas nepieciešamība jo iezīmīgāka tādēļ, ka autori – valsts vīri – to formulējuši nevis platoniskā disputā, bet politiskā polemikā, kas izraisījās ap pašu Amerikas Savienoto Valstu satversmi, kas bija padarījusi šos principus par valsts pamata likumu. Šo autoru nolūks bija

pārliecināt opozicionāru štatu pārstāvjus par jaunās satversmes lietderību, ko tie 1787. – 1788. gadā arī panāca.

Šeit mums, tātad, darīšana nevis ar abstraktu vēlamību, bet jau ar faktu – jaunas, uz Monteskjē principiem uzceltas satversmes – izskaidrošanu un aizstāvēšanu.

Pie kam šie principi, uz kuriem kā uz varenas klints atbalstās visa Savienoto Valstu satversme, *expressis verbis* uzņemti vairāk kā 40 atsevišķo štatu konstitūcijās.

Tā Džordžijas štata konstitūcija, piemēram, noteic, ka “likumdevējas, īstenotājas un tiesas apgaitām jābūt atšķirtām un savrupām, tā kā lai neviena neiedzīvinātu varu, kas piekrīt citai.”

Visu Amerikas Savienoto Valstu satversmē valsts varas apgaitu šķiršanas princips reāli iedzīvināts īpašās deklarācijās, nosakot, ka “Visa ar šo piešķirtā likumdošanas vara piederēs Savienoto Valstu kongresam, kas sastāvēs no Senāta un Pārstāvju nama.” (1)

“Īstenotāja vara piederēs Amerikas Savienoto Valstu prezidentam.” (2)

“Tiesu vara Savienotās valstīs piederēs Augstākai tiesai, un tik zemākām tiesām, cik Kongress, no laika pa laikam liks nodibināt.” (3)

Pašu Pārstāvju namu, kas sastāv no 435 locekļiem, vēl tauta tiešās vēlēšanās, sekojot aplēsumam, ka ik uz 212000 vēlētājiem pienākas viens pārstāvis. Uz Senātu katrs štats sūta divus senatorus, ko ievēl ik štats saskaņā ar saviem īpašiem satversmes noteikumiem. Prezidenta vēlēšanās piedalās visa tauta, šai vajadzībai vēlot īpašus elektorus. Augstākās tiesas deviņus locekļus ieceļ Prezidents saziņā ar Senātu.

Līdz ar to iedzīvināts – pirmo reizi pasaulē un bez rezervēšanās – Likuma Gara ieteiktais vardaļības princips. Radītas trīs šķirtas savrupas valsts varas apgaitas, kas cita citu notur likumības robežās.

Suverēna tauta ievēl likumdevēju iestādi, suverēna tauta ievēl valsts prezidentu – vienīgo īstenotājas varas nesēju; un īstenotāja vara, saziņā ar likumdevēju varu, ieceļ tiesas varu, kurai ir tiesības raudzīties arī uz to, lai likumdevējs nepārkāpj savas pilnvaras.

Lūk, loģiska un skaidra sistēma, kas visas savas priekšrocības pierādījusi 160 gadu laikā, izturēdama viena liela pilsoņu kara un divu pasaules karu pārbaudījumus, kamēr (piemēram) Francijā tai pašā laikā nomainījušās 14 satversmes!

Pasvītosim šeit pat, ka Amerikas Savienoto Valstu demokrātija nav parlamentāra, jo par parlamentāru demokrātiju sauc tādu valsts iekārtu, kur valdība atbildīga parlamenta priekšā. Amerikas Savienoto Valstu demokrātija ir prezidentāla jeb reprezentatīva demokrātija, kur valsts prezidenta ieceltie ministri (sekretāri) – skaitā deviņi ir atbildīgi vienīgi viņam. Parlaments nevar tos ne iecelt, nedz atcelt.

Līdz ar to nu ir pierādīts, ka Monteskjē doktrīna ir iespējama ne vien tīrā prāta pasaulē – vai Aristotelis neteica, ka likums ir prāts?! – bet arī sarežģītajā valsts dzīvē.

Pie kam loģika šoreiz, kā par brīnumu, vedusi nevis pie necilvēcīgas galējības, bet pie visus tikumus sargātāja vidus ceļa. Tikusi garantēta ne vien indivīda lielākā iespējamā brīvība, bet arī valsts droša organizācijas forma, kā aizsardzībā tauta var droši raudzīties nākotnē.

Kas ar to pierādīts? Ar to pierādīts, ka valsts varas apgaitu šķiršana ir vienīgais pareizais veids kā samierināt indivīda brīvību ar valsts autoritāti.

Piemetināsim vēl turklāt, ka tas ir dabiski. Jo indivīds pats ir piederīgs “sev”, savam “arodam”, savai tautai.

Blakus gluži privātas dabas interesēm, tam vēl ir sociālas intereses, ar kurām tas dalās ar saviem līdziniekiem saimnieciskā plāksnē, beigās, tas ir savas tautas loceklis,

kur tam atkal ir, šoreiz, ar visu tautu saskanīgas intereses. Taču visi šie interešu paveidi var būt arī momentāni pretešķīgi.

Runāsim gaišu valodu: Ko vēlas strādnieks? Lielāku algu, mazāk darbu. Ko vēlas darba devējs? Lielāku darbu, mazāk algas. Ko vēlas laucinieks? Pārdot labību, gaļu un sviestu par iespējami augstāku cenu. Ko vēlas pilsētnieks? Pirkt maizi, gaļu un sviestu par iespējami zemāku cenu.

Šīs pretešķības ir nožēlojamas, bet tās pastāv, un tādēļ tām jābūt adekvāti kaut kur pārstāvētām. Šī vieta ir likumdevēja iestāde, kur katrs no ieinteresētiem centīsies dabūt lielāku ietekmi, lielāku pārstāvju skaitu.

Bet tanī pašā laikā, ir strādnieks, ir darba devējs, ir laucinieks, ir pilsētnieks, ir zināmas tautas, zināmas nācīgas locekļi, un kā tādiem tiem ir arī kopējas intereses, kopējas materiālas un morālas intereses, kas ir augstākas par visām pārējām. Jo tikko kāda liela nelaime piemeklē visu tautu, tā jācieš katram tās loceklim, vienalga vai tas pieder vienam vai otram sociālam noslāņojumam. Visiem tiem ir kopēja valoda, kopēja vēsturiska pagātne, kopējas kapsētas. Visiem tautas locekļiem ir kopējas intereses. Arī tām jābūt pārstāvētām.

Kāda no trim valsts varām to spētu vislabāk? Vislabāk to spēs īstenotāja vara, “valdība”, valsts galva.

No sacītā izriet, ka sociālām interesēm jābūt pārstāvētām daudzpersonu iestādē – parlamentā, kas mazā mērogā atspulgo sociālo interešu “karti”, kamēr nacionālajām interesēm ir jāiemiesojas vienā personā, jo nacionālās intereses ir vienas visiem.

No teiktā izriet mūsu griba:

Mēs gribam tautas pārstāvju namu kā likumdevēju iestādi, vienas vai divu palātu veidā, un gribam tautas vēlētu prezidentu, kas ieceltu viņam vien atbildīgu ministru prezidentu, viņam vien atbildīgus ministrus. Mēs beigās gribam valsts prezidenta, saziņā ar parlamentu, ieceltu Augstāko tiesu.

Šāds izkārtojums, saskaņā ar Monteskjē principiem par valsts varas sadalīšanu pa atsevišķām savrupām apgaitām, tad spēs saglabāt ir pilsoņu individuālo brīvību, ir gandarīt viņu sociālās intereses, ir izkopt un stiprināt tautas vienību.

Lai vēl piemetinām, ka šādu izkārtojumu prasa arī valsts darba lietderība.

Likumus jāizstrādā rūpīgās pārdomās, lai tiem garantētu ilgu mūžu, lai tos ik pēc trim mēnešiem nenāktos grozīt un papildināt, kas atšķaida likuma autoritāti un sarežģī likumu pārzināšanu un iedzīvināšanu. Tā Tomass Džefersons 1787. gada 20. decembrī rakstīja: “Likumu nestabilitāte patiesi ir milzīgs ļaunums. Es domāju, ka būtu labi mūsu satversmē paredzēt, ka starp likuma ierosināšanu un pieņemšanu allaž būtu jāpaiet 12 mēnešiem, bet, ja to jāpieņem drīzāk, tad tikai ar 2/3 balsu majoritāti abās palātās. – Likums, tātad, prasa ilgu, rūpīgu darbu. Vairāku desmit lietpratēju un politiķu sadarbību.

Ne tā īstenotāja vara. Tai jārikojas izšķirīgi un ātri. Visvieglāk izšķirīgi un ātri spēj rīkoties viena persona. Ne velti jau Ruso teica, “jo lielāks valdītāju skaits, jo valdība vājāka.” Bet labai valdībai jābūt stiprai, tik stiprai, cik likumdevējai varai jābūt viedai.

Un šī iemesla dēļ – arī šī iemesla dēļ – nav ieteicams valdību pakļaut likumdevējai iestādei, bet gan vienpersonīgai valsts galvai.

Viss, tātad, virzās uz vienu mērķi: jāīsteno Likumu gara principus, kā tie īstenoti lielajā aizokeāna republikā, kur tautas ievēlēts parlaments izdod likumus, bez valdības kontroles; tautas ievēlēts prezidents valda bez parlamenta kontroles. Abi pakļauti neatkarīgai tiesai.

Ielūkosimies tagad 1922. gada satversmē.

Valsts prezidentu nevēlēja vis tauta, bet Saeima (35.p.). Saeima varēja Valsts prezidentu arī atsaukt. Valsts prezidents līdz ar to bija ne tautas, bet Saeimas pārstāvis. Bet Saeima kontrolēja Valsts prezidentu ne vien ar atsaukšanas draudiem, bet arī ar to, ka katram Valsts prezidenta izdotam rīkojumam bija jābūt obligāti no Saeimas atkarīga ministra līdzparakstītam (53.p.).

“Valdība” – ministri – savukārt, bija absolūti no Saeimas atkarīgi, jo tiem bija jābaida Saeimas uzticība, kas tos katru brīdi varēja padzīt (59.p.).

Valsts prezidents bija atsaucams, kamēr Saeimas deputāti bija neatsaucami (14.p.)!

Tiesnešus iecēla no Saeimas atkarīga īstenotāja vara un apstiprināja Saeima (84.p.).

Īsi, - pēc Latvijas Republikas 1922. gada satversmes, visa valsts vara koncentrējās Saeimā, visas trīs valsts varas apgaitas – likumdevēja, īstenotāja un tiesas – bija nodotas 50+1 cilvēka rokās.

Atcerēsimies Monteskjē vārdus: “Viss būtu zaudēts, ja... tautas daļa iedzīvinātu visas trīs varas...”

Atcerēsimies Aleksandra Hamiltona brīdinājumu: “Visu, likumdevējas, īstenotājas un tiesas varas sakopšana vienās rokās... var tikt apzīmēta par tirānijas īsto definīciju.”

Atcerēsimies Tomasa Džefersona konstatējumu: “Tirānija nekļūst vieglāka, ja šīs (likumdevējas, īstenotājas un tiesas) varas tiek iedzīvinātas no vairākām rokām, ne no vienas... Vēlēts despotisms nav valdība par ko esam cīnījušies.”

Patiesi, patiesi!

Despotisms – pašnodibināts vai vēlēts – nav tā valdības forma, par ko tautas cīnījušās un cīnīsies.

Latvijas tauta, 1922. gada satversmes valgos, bija suverēna tikai reiz pa trim gadiem, kad tā gāja pie urnām. Tikko vēlēšanu biļetens bija no rokām izslīdējis, tā suverenitāte – visa valsts augstākā vara, visos trīs aspektos – pārgāja Saeimas simta rokās.

Tauta atkal kļuva nevarīga, jo likumdošanas tiesības, kas piederēja – ierobežotā veidā – “arī tautai” (64.p.) bija tīrā fikcija. Pat visus satversmes likumā paredzētos šķēršļus pārvarējusi, tauta nevarēja tikt pie savas gribas īstenošanas, ja to nevēlējās Saeima. Jo tautas nobalsošanā pieņemto tautas likumu, Saeima jau nākamajā dienā varēja atkal ar savu likumu atcelt. Nemaz jau par to nerunājot, ka svarīgākos likumus, likumus par valsts ienākumiem un izdevumiem, utt. tautas nobalsošanai nemaz nevarēja nodot (73.p.).

Tauta bija “kalifs uz stundu”, Saeima – kalifs uz trim gadiem. Tauta savā suverenitātē bija apcirpta. Saeimas simta varai nebija robežu.

Kas tad nu bija šī simta locekļi? Vispirms kādas partijas locekļi, kādas partijas pavēļu iedzīvinātāji, pie kam, šī kalpošana partijai nebeidzās ne svētdienās, ne darbdienās, ne ziemā, ne vasarā. Otrkārt, deputāti bija savu vēlēšanu – zināma sociāla noslāņojuma interešu aizstāvji.

Šo noslāņojumu savrupās, patīgās intereses automātiski ar visas tautas interesēm nesakrīt. Bet tikko deputāts uzdrošinātos aizstāvēt tautas kopības intereses, pret savu vēlēšanu interesēm, tā viņš jau būtu zaudējis katru cerību uz atkalievēlēšanu, cerību, kas ir visas viņa karjeras pamatā. Ko tas nozīmē? Vienkārši un cilvēcīgi to, ka normāli deputāts nestāvēs par tautas, bet tikai par savas partijas un savu vēlēšanu šaurām, egoistiskām interesēm.

Un tā kā 1922. gada satversme neparedzēja neviena institūta, kas pārstāvētu visas tautas intereses, tad iznāca, ka valsts satversmīgā aparātā nebija neviena, kas

amata pēc, turētu rūpi par tautas vienību, tautas labklājību un tautas augstākām vieliskām un garīgām interesēm.

Ar to mēs esam atseguši vislielāko 1922. gada satversmes ļaunumu, kas palielinās vēl ar to, ka tas šai satversmē paredzētā kārtībā nav novēršams.

Tāpēc mums nāksies iet citu ceļu, jo mēs gribam, lai cilvēks, pilsonis, arods un tauta katrs saņemtu savu likumīgo tiesu.

Mēs tādēļ blakus politiskās partijas – pats vārds norāda, ka te darīšana vienīgi ar daļu no veselā – pārstāvētajam parlamentam, gribam arī tautas – veselā – pārstāvētāju valsts prezidentu, valsts prezidentu, ko vēlētu pati tauta, valsts prezidentu, kas “valdītu” ar saviem no parlamenta neatkarīgiem ministriem.

Īstu parlamentu, īstu valsts prezidentu, īstu tiesu!

Trīs varas, katra savā vietā.

Tad ir pilsonis, ir tauta saņems pienācīgo aizsardzību.

Mūsu mērķis ir skaidrs. Tikpat skaidram jābūt veidam kā to sasniegt.

Te iespējami tikai divi legāli ceļi: vai nu uzticēt 1922. gada satversmē paredzētai Saeimai izdarīt nepieciešamos satversmes grozījumus, vai arī sasaukt šim nolūkam otru satversmes sapulci.

No abiem ceļiem tikai otrais ir pareizs.

Kāpēc? Tāpēc, ka Saeima nekad negribēs no savas visvarenības līdzšinējos satversmes rāmjos atteikties. Tā nav hipotēze. Tā ir vēsturiska patiesība, ko tā pierādījusi, izraisot, 15. maija notikumus, drīzāk dodoties pašnāvībā, nekā kaut niecīgu varas tiesu amputējot.

Saeimas deputāts ir cilvēks, kas izvēlēties labi atalgotu privilēģētu deputāta amatu, amatu, ko tas īsteno ar pārējiem 99 sev līdzīgiem. Viņš pieder vislielāko varu turētājai korporācijai, kuras locekļi to gan centīsies konsolidēt, bet nekad vājināt. Deputāts, cilvēka vartiecīgās “vājības” dēļ, nav tas vīrs, kas jebkad iestāsies par radikālu satversmes maiņu mūsu garā.

Mums tikai atliek pavērot “pretdabiskās laulības”, pretdabisko sadarbību starp galēji “labajiem” un galēji “kreisajiem” parlamentāriešiem trimdā, lai mums šai ziņā vairs nebūtu ne mazāko ilūziju. Viņu arodu intereses allaž stāvēs pirmajā vietā.

Citiem vārdiem Saeimas deputāti – vienalga, vai tie pie sienas atspiežas ar kreiso vai labo plecu – nekad neiestāsies par Monteskjē saprātīgo, demokrātisko principu īstenošanu.

Secinājums: mums jāiestājas par jaunu Satversmes sapulci un Satversmes sapulces vēlēšanās jāiziet ar skaidru programmu, kas pamatosies uz nulle aprādītiem vardalības principiem.

Pēdējais vārds piederēs tautai, ne Saeimai. Jo Saeimas vārds ir simts, tautas vārds – miljoni! Ne Saeima, bet tauta ir suverēna.

Tas, kas iestāsies par veco Saeimu, iestāsies par veco elektīvo despotismu, tas, kas iestāsies par jaunu Satversmes sapulci, iestāsies par tautas suverenitātes tiesību īstenošanu, iestāsies par patiesu pilsoņa brīvību, iestāsies par vienotu tautu, par vienotu tautu un dalītu valsts varu!

Izvēle – brīva!